

Sosiaalipedagoginen työorientaationi: sosiaalipedagogiikka eettisenä toimintana

Jouni Saarelainen

Nyky-yhteiskunnan voidaan sanoa olevan kriisissä tai oikeastaan useassakin kriisissä. Yksilöt katoavat helposti massan sekaan tai mikäli heidät huomataan, heidän arvonsa mitataan liian usein pelkästään työpanoksena ja tuottavuutena. Yksilöt itse taas pyrkivät kohottamaan elintasoaan järjettömällä kulutuksella. Oman lisänsä näihin ongelmiin tuovat luokkaerojen ja monikulttuurisuuden aiheuttamat jännitteet. Samaan aikaan perinteiset suojaverkot kuten esimerkiksi suku, perhe ja naapurusto ovat menettäneet merkitystään yksilöiden elämässä.

Nyky-yhteiskunta luo paineita myös sille alueelle, jossa sosiaalisten ongelmien parissa työskentelevät ovat perinteisesti toimineet. Epävakaat työmarkkinat, syrjäytyminen ja huume- ja

päihdeongelma ovat tutuksi tullutta sanastoa. Tämä aika vaatii myös ongelmien kanssa työskenteleviltä kriittistä katsausta omiin tavoitteisiin ja työskentelytapoihin. Toisaalta kaaosmainen tilanne voi toimia uutena mahdollisuutena puuttua edellä mainittuihin epäkohtiin.

Voidaan sanoa, ettei sosiaalipedagoginen ajattelu ole kovinkaan uutta sosiaalisten ongelmien parissa työskentelevien keskuudessa. Moni asiaan perehtyvä tuntee vain saavansa sitä kautta sanallisen muodon omalle työlleen. Sosiaalipedagogiikka tieteenä antaa käsitteitä ja kielen sille työlle, jota on tehty jo vuosikymmeniä ympäri maailmaa. On kuitenkin tärkeää alan opiskelijana miettiä sosiaalipedagogiikan erityispiirteitä ja luonnetta suhteessa omiin tavoitteisiinsa.

Omasta mielestäni yksi sosiaalipedagogiikan peruspilareista on yhteiskunnallinen tietoisuus, joka korostuu varsinkin näinä aikoina. Sosiaalisten ongelmien parissa työskentelevä ihminen ei voi sulkea silmiään ympärillä tapahtuvilta asioilta. Tämä koskee niin poliittisia ja valtakunnallisia päätöksiä ja linjanvetoja kuin lähempänä asiakkaiden arkielämää tapahtuvia suuntauksiakin. Yhteiskunnallisen tietoisuuden kautta avautuu mahdollisuus toimia ei ainoastaan yhteiskunnan siivoajana, oireiden lievittäjänä, vaan myös ongelmien ennaltaehkäisijänä. Käytännössä tämä tietoisuus tarkoittaa aktiivista poliittiseen keskusteluun osallistumista ja osallistumiseen rohkaisemista asiakkaiden osalta sekä uskomista kasvatukselliseen voimaan.

Sosiaalipedagogisessa työssä yhden suurimmista jännitteistä luo mielestäni autettavan suhde auttajaansa. Onneksi aikaisemmasta hyvinkin vahvasta holhoamislinjasta ollaan pääsemässä eroon. 160

Myös asiakkaat ovat itse entistä valveutuneempia vaatimaan asiallista palvelua ja mahdollisuutta olla täysivaltainen osapuoli omien asioiden suhteen tehtävissä toimenpiteissä. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa ollaan pyrkimässä parantamaan tätä suhdetta edelleen. Tavoitteena on, että autettavana oleva ihminen vapautuisi vähitellen passiivisesta roolistaan aktiiviseksi itsensä auttajaksi, joka on koko auttamisprosessin aikana osallisena. Ideaalinen suhde olisikin enemmän työntekijän ja asiakkaan yhteistoimintaa eikä työntekijän asiantuntijavaltaa.

Itseapuun ja -kasvatukseen tähtääminen voi helposti johtaa yksilön syyttämiseen ja ajelehtimaan jättämiseen. Tärkeää on luoda realistisia tavoitteita arjen piirissä, tavoitteita, jotka asiakas voi itse viedä päätökseen ja jotka johtavat pysyvään muutokseen asiakkaan elämässä. Itseavun ohella on tärkeää muista se, että ihminen on sosiaalinen eläin. Hänelle on luonnollista elää erilaisissa yhteisöissä ja verkostoissa koko elämänsä halki. Tämä tulisi myös ottaa huomioon ongelmien kohdatessa, sillä usein yhteisöjen ongelmat heijastuvat yksilöihin ja toisin päin. Suomessakin on nähtävissä yhteisöllisyyden uusi nousu osuustoiminnan ja erilaisten lähiverkostojen muodossa. Onkin sanottu, ettei yhteiskunnan tulisi puuttua niihin ongelmiin, jotka lähiyhteisöt pystyvät itsekin ratkaisemaan. Yhteiskunnan tulisi huolehtia pikemminkin riittävästä resursseista; sosiaalipedagogiikan alalla työskentelevät ovat itseavun ja osallistumisen mahdollistajia, eivät toteuttajia.

Sosiaalipedagogisessa näkemyksessäni eettisellä ajattelulla ja ihmiskuvalla on merkittävä osa. Yksilö tulee nähdä ainutlaatuisena

ja vastuullisena, mutta samanaikaisesti sosiaalisena ja osana jotain suurempaa. Vastuun siirtäminen asiakkaalle ei saa tarkoittaa syyllistämistä, vaan mahdollisuutta vaikuttaa omin voimavaroin omaan tulevaisuuteen. Vastuun ottamisessa on hyvä myös luoda kriittinen katsaus ympäröivään yhteiskuntaan, sillä on mahdollista, että senhetkinen tilanne tukahduttaa ja estää yksilön vastuunoton. Voisi puhua pikemminkin yksilön suhteuttamisesta yhteiskuntaan ja sen toimintaan kuin jyrkemmästä sopeuttamisesta. Tarkoituksena olisi huomioida erilaisuus ja yksilöt sekä tarjota entistä enemmän vaihtoehtoja olla aktiivinen yhteisön jäsen. Tasa-arvoisuuden tulisi toteutua vaikeista olosuhteista huolimattakin.

"Ensimmäinen filosofia on etiikka", toteaa latvialaissyntyinen ajattelijan Emmanuel Levinas kirjassaan *Etiikka ja äärettömyys* (Le-vinas 1996, 7). Hän puhuu myös *toiseuden* etiikasta ja aidon erilaisuuden hyväksymisestä. Näillä käsitteillä hän tahtoo korostaa sitä, että ihminen on ensisijaisesti havainnoija, mutta subjekti, joka ei ole yksin maailmassa, vaikka yrittääkin koko ajan tehdä kaikesta ulkopuolisesta ja itseään ympäröivästä omaansa, itsensä näköistä. Levinasin mukaan muut ihmiset tulisi mieltää itseen nähden erilaisena ja itselle lopullisesti saavuttamattomana ja ymmärtämättömänä. Tällainen ajattelu estää asioiden selittämisen pelkästään itsestä käsin sekä mahdollistaa toisen ihmisen vilpittömän kohtaamisen ja erilaisuudesta oppimisen. Tällainen eettisyys on myös vastuuta, vastuuta toisen puolesta ja vastuuta siitä, minkä kohtaa toisena ihmisenä. Tämä vastuullisuus, eettisyys on ääretöntä, sillä sitä ei voi tyydyttää. Ei voi sanoa koskaan tehneensä velvollisuutensa kokonaan, kaikkea ja kaikkia kohtaan.

Minusta Levinasin etiikka sopii osaksi sosiaalipedagogiikkaa erinomaisesti. Siinä toteutuu samalla yksilön kunnioittaminen, mutta myös sen tosiasian hyväksyminen, että jokainen meistä on osa jotain suurempaakin. Vastuu toisesta ihmisestä tarkoittaa vastuuta yksilöihin vaikuttavasta ympäristöstä ja sen vaikutuksesta yksilöön. Tässä voi nähdä yhtymäkohdan aikaisemmin mainittuun yhteiskunnalliseen tietoisuuteen.

Mielestäni sosiaalipedagogisessa ajattelussa on tärkeää sen luonne ennen kaikkea ajattelun välineenä. Ajattelutapa ei ole dogmaattinen eikä staattinen, vaan joustava ja kulloiseenkin tilanteeseen reagoiva. Sosiaalipedagogia ei myöskään jää pelkäsi sanojen helinäksi, vaan näkyy nimenomaan käytännön toimintana. Sosiaalipedagogisesti ajatteleva työntekijä ei rakenna ainoastaan tulevaisuutta varten, vaan toimii ensisijaisesti tässä ja nyt. Sosiaalipedagogian luonne vaatii sen viitekehyykseen mieltävältä laaja-alaista pätevyyttä, johon kuuluu innovoiminen, kommunikoiminen, empatia sekä käytännön ja teoreettisen tiedon yhdistäminen muutamia ominaisuuksia mainitakseni. Sosiaalipedagogiaan kuuluu niin ikään oman persoonan ja kokemusten hyödyntäminen työskentelyn yhteydessä.

Lähteet

Levinas, E. 1996. Etiikka ja äärettömyys. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suomentanut A. Pönni. Tampere: Gaudeamus.